

**Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací**

Seminární práce

**MORÁLNÍ DILEMA: BYL NACISTA OSKAR
SCHINDLER DOBRÝ ČLOVĚK?**

Datum zpracování: 17. ledna 2010
Zdeněk Fekar, 4. ročník

Prohlašuji, že jsem na celé seminární práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.

V Praze dne 17. ledna 2010

.....

podpis studenta

1. Stručný úvod a cíl práce

Úkolem této práce z předmětu Etika je posoudit úzce vybraný problém z morálního pohledu. Pro tento účel jsem po delším zvažování nakonec zvolil film Schindlerův seznam, který natočil americký režisér Steven Spielberg a který byl uveden do distribuce v roce 1993.

Úplný děj zde neuvádím, lze jej vyhledat například na wikipedii, navíc se domnívám, že jde o příběh všeobecně dobře známý. Podstatné je, že hlavní hrdina Oskar Schindler, sebevědomý, egoistický dobrodruh a nepříliš úspěšný obchodník, člen Národně socialistické německé dělnické strany, s pomocí úplatků převezme starou továrnu v polském Krakově a začne vydělávat obrovské peníze na otrocké práci židovských dělníků. Když však správa nacistické říše rozhodne o uzavření továrny a přemístění dělníků do koncentračního tábora Osvětim, tedy jejich faktické likvidaci, opět pomocí peněz Schindler prosadí přesun „svých“ lidí do továrny v Brněnci u Svitav, čímž zachrání stovky lidí (*D'Agostini, P. 2009:496*).

2. Fašistický kšeftman, nebo „spravedlivý mezi národy“?

Jsem si vědom toho, že na Schindlera dosud existují rozporuplné názory. Například česká historička Jitka Gruntová po deseti letech bádání tvrdí, že neexistuje jediný písemný doklad, který by potvrdil, že Schindler byl vědomým zachráncem Židů. Přední český historik Jaroslav Valenta její závěry považuje za dosud nejpřesvědčivější práci o Oskaru Schindlerovi. Gruntová přitom ve svém díle boří mýtus hodného Němce a dokládá, že v Brněnci byla největší úmrtnost vězňů ze všech srovnatelných táborů (*Svršek, J. 2001*).

Na druhou stranu je nesporné, že po druhé světové válce se Oskar Schindler dočkal mezinárodního uznání a v roce 1967 byl oceněn také titulem Spravedlivý mezi národy, který uděluje izraelská Komise pro rozpoznávání spravedlivých vedená izraelským nejvyšším soudem.

Otázka, kterou si v rámci této práce chci položit, zní: Může ten, kdo stojí na straně zla, být pokládán za dobrého?

Možná konkrétněji by se dalo zeptat, zda je možné vyzdvihovat Schindlera za činy, které možná ve skutečnosti udělal i s jiným záměrem, když byl členem nacistické strany a pracoval pro nacistickou říši?

Můj názor je, že bez ohledu na to, jaké byly skutečné Schindlerovy motivace, jeho čin lze hodnotit jako vysoce etický a že si alespoň minimálně musel uvědomovat, že překročil pomyslnou hranici, čili že pomáhá lidem, které naopak režim, jemuž slouží, likviduje. Proti Schindlerovi sice mluví to, že byl členem NSDAP, že byl součástí nacistické mašinerie a koneckonců, že ze svého postavení vytěžil slušný majetek. Naopak ve prospěch Schindlera mluví to, že nic z toho, co dobrého pro Židy udělal, udělat nemusel, a pokud z toho vytěžil nějaký prospěch, vidíme jej až zpětně: on tehdy nemohl tušit, jak vše dopadne, jak skončí válka a že mu jeho kroky budou připsány k dobru.

3. Dobré je, co je opakem zla

Vycházím z dřívějšího studia základů filozofie a domnívám se, že zde lze vyjít z Aristotela. Ten na začátku páté knihy Etiky Níkomachovy píše: „Co se týče spravedlnosti a nespravedlnosti, musíme uvažovati o tom, jakých jednání se týkají, jakou středností jest spravedlnost a čeho středem je právo. (...) Vidíme tedy, že spravedlností chtějí všichni nazývati takový stav, jímž jsou schopni spravedlivě jednati a jímž skutečně spravedlivě jednají a chtějí to, co jest spravedlivé...“ (*Aristotelés 1996:122*). Jinak řečeno to znamená, že pokaždé vnímáme jinak, co je spravedlivé, protože spravedlnost se nachází mezi dvěma krajnostmi. Odvodit, co je spravedlivé, se dá vymezením pravého opaku. „Zdá se, že nespravedlivý jest ten, kdo nedbá zákonů, za druhé člověk, který si osobuje více, a konečně ten, kdo nešetří rovnosti, takže spravedlivý bude patrně ten, kdo dbá zákonů a šetří rovnosti.“ (*Aristotelés 1996:123*)

Zde je možná vhodné uvést tři teze týkající se holocaustu, jejichž autorem je respektovaný sociolog Zygmunt Bauman: „1. Holocaust nebyl prostým zlem, který páchali „zlí lidé“, sociální devianti a sadisté, ale tragický, leč předvídatelný produkt naší moderní racionální civilizace a kultury, která proměnila i genocidu v

byrokratickou proceduru, při níž vrah nevidí vražděného, a nemá tedy pocit ani vědomí přímé mravní odpovědnosti. 2. Genocida nebyla účelem sama o sobě, jakkoliv byla součástí politického programu NSDAP, byla realizací „velké vize“ spořádané společnosti podobné dobře pěstěné zahradě, v níž nemá místo plevel – role zahradníka se musí ujmout ti, kteří plevel jsou schopni identifikovat a zničit; v tomto smyslu je holocaust strašlivým pokračováním „racionálních projektů dokonalé společnosti“, který se však stal možný až v epoše „rozvinuté racionality a byrokracie“ (Weber). 3. Holocaust vyžaduje převrácení etických hodnot, vyžaduje etiku poslušnosti, etiku podřízenosti a etiku výkonu, která vytlačuje etiku založenou na lidské blízkosti a sounáležitosti.“ (*Petrusek, M. 2006:628*).

Baumanova slova znějí možná cynicky, ve skutečnosti ale jenom shrnuje, co tehdejší elity německé společnosti považovaly za etické. Nyní odhlédněme, nakolik většina lidí věděla či nevěděla, jaký Hitlerův režim ve skutečnosti je, jisté ale je, že Schindler o tom, co se děje v koncentračních táborech věděl z vlastní zkušenosti.

Vezměme v úvahu, že to, co z pohledu tehdejších elit bylo etické, my dnes vnímáme opačně. A z tohoto pohledu i sudíme Schindlera.

Navíc je dobré vzít v úvahu, že Aristotelés ve svém zde již citovaném díle také uvádí, že jedním druhem spravedlnosti je, kdy menší zlo je proti většímu považováno za dobro (*Aristotelés 1996:130*).

Čili i kdyby ve skutečnosti zachránil židovské dělníky jenom z nějakého vlastního prospěchářství a nikoli z ušlechtilějších pohnutek, jeho čin by si jistě zasloužil ocenění. Hezky to vystihuje citát z talmudu, který údajně nechali vyrýt zachránění Židé na zlatý prsten, který na památku svému zachránci Schindlerovi darovali: „Ten, kdo zachrání člověka, zachrání svět.“

4. Závěr práce

Zjednodušeně řečeno jsem se zde snažil odpovědět na morální dilema, které potenciálně mohl řešit Schindler: Budu dobrý člověk, když budu plnit svoje povinnosti vůči straně a říši, nebo budu dobrý člověk, když využiju svého postavení, některá nařízení obejdu a zachráním několik lidí před jistou smrtí?

Samozřejmě, že jsem problém velmi zjednodušil. Ačkoli ale lze namítnout, že Schindler byl prospěchář, kariérista či floutek, nelze mu upřít, že byl současně i inteligentní a nelze tedy popřít ani to, že nad svými činy musel přemýšlet a musel zvažovat rizika, která z nich plynou.

Přesto, že dobový pohled na to, co je etické, byl obrácený, zvolil Schindler řešení, které dnes většinou hodnotíme spíše jako velice lidské. Všechny námitky, které se snaží Schindlerovo jednání shazovat, se mi jeví jako liché. Řečeno hezky česky (a vlastně i v duchu uváděných citátů z Aristotela i talmudu): konec dobrý – všechno dobré.

Použitá literatura:

ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. Petr Rezek: Praha, 1996, 494 s. ISBN 80-901796-7-3

D'AGOSTINI, Paolo. *Legendární filmy*. Mladá fronta: Praha, 2009, 600 s. ISBN 978-80-204-2042-8

FEKAR, Zdeněk. *Spravedlivé rozdělení zisku. Seminární práce*. Brno International Business School: Brno, 2007, 14 s.

Oskar Schindler [Internet]. 2010 [cit. 2010-01-17].

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Oskar_Schindler>

PETRUSEK, Miloslav. *Zygmunt Bauman, sociolog a filozof naší pozdní doby*.

Vesmír: říjen 2006, roč. 85, č. 10, s. 627. ISSN 1214-4029

Schindlerův seznam [Internet]. 2010 [cit. 2010-01-17].

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Schindler%C5%AFv_seznam#D.C4.9Bj>

SVRŠEK, Jiří. *Pravda o Oskarovi Schindlerovi* [Internet]. 2000 [cit. 2010-01-17].

<<http://natura.baf.cz/natura/2000/3/20000304.html>> ISSN 1212-6748